

Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date

09.03.2018

Arş. Gör. Dr. Ayşe SAĞLAM

Dicle Üniversitesi
Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi
Türkçe ve Sosyal Bilimler Bölümü
as.aysesaglam@gmail.com

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date

05.04.2018

Arş. Gör. Dr. Mustafa YİĞİTOĞLU

Dicle Üniversitesi
Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi
Türkçe ve Sosyal Bilimler Bölümü
myigitoglu@dicle.edu.tr

HÜRRIYET KASİDESİ'NDEN KIRK YIL SONRA HÜRRIYET MEVLİDİ

Özet

Tanzimat Dönemi'nin önemli metinlerinden biri olan *Hürriyet Kasidesi*, gerek muhtevasıyla gerekse üslubuyla yayımlandığı yıllarda ve sonrasında Türk edebiyatında derin tesirler bırakmıştır. Eserde ele alınan mefkûrenin evrenselliği ve şairin içten duygularını okuyucuya intikal ettirebilmesi, eseri kendi çağının ötesine taşımıştır. Dönemin yazın dünyasına yeni değerler katan bu şiir, devrin edip ve düşünürlerinin yanı sıra sonraki kuşaklara da ilham kaynağı olmuştur. Öyle ki yazımından yıllar sonra bile bu şiire birçok nazire yazılmıştır. Kendi çağını aşan bu kasideye yazılan nazirelerden biri de Hanili Salih Bey'e aittir. Diyarbakırlı bir şair olan ve şairlik yönü âlim kimliğinin gölgesinde kalan Salih Bey, *Hürriyet Kasidesi*'nin yayımından yaklaşık kırk yıl sonra *Mevlid-i Hürriyet* başlıklı bir şiir kaleme almıştır. Şiirde İttihat ve Terakki Cemiyeti yönetiminde vuku bulan birçok sosyal ve siyasi hadise sert bir dille eleştirilmiştir.

Bu çalışmada *Hürriyet Kasidesi* ve *Mevlid-i Hürriyet* özellikle muhteva açısından karşılaştırılmış, yazıldıkları dönem dikkate alınarak tarihî konjonktürün ne şekilde değiştiği tespit edilmeye çalışılmış ve yazarların hassasiyetleri değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Hürriyet Kasidesi*, *Mevlid-i Hürriyet*, İttihat ve Terakki Cemiyeti, Hanili Salih Bey.

HÜRRIYET MAWLID AFTER FORTY YEARS FROM HÜRRIYET ODE

Abstract

Hürriyet Ode which is one of the important texts of Tanzimat Period has had profound influences not only its content and style but also in the years it was published and later in Turkish literature. The universality of goal regarded in the work and the ability to convey the sincere and sincere feelings of the poet to the reader have moved the work beyond his own age. This poem which adds the new values to the world of literature has been a source of inspiration for later generations as well as scholars and philosophers of the period. Even so many years later from its writing, it has been replied in kind to this poem more than once. One of the parallels written to this ode which goes beyond his own age belongs to Hanili Salih Bey, as well. Salih Bey who is a Diyarbakır poet and his poesy being in the shadow of his scholarly identity has been written down a poem titled *Mawlid-i Hürriyet* about after forty years from the publication of *Hürriyet Ode*. In the poem, many social and political events taking place under the Committee of Union and Progress have been criticized harshly.

In this study, *Hürriyet Ode* and *Mawlid-i Hürriyet* have been compared especially in terms of their content. It has been tried to determine how the historical conjuncture has changed by considering the period they have been written and sensibilities of authors have been evaluated.

Key Words: *Hürriyet Ode*, *Mawlid-i Hürriyet*, the Committee of Union and Progress, Hanili Salih Bey.

Giriş

Türk edebiyatında 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren belirginleşen zihniyet değişikliği, birçok yeni fikri ve değeri beraberinde getirir. Klasik dönem etkisindeki ediplerin yanı sıra, muhteva olarak o zamana kadar hiç bahsedilmeyen hususlara değinen yenilikçi muharrirler ve düşünürler de vardır. Tanzimat Dönemi'nin söz konusu yenilikçi şairlerinden biri olan Namık Kemal, yaşadığı dönemde baskın olan edebî anlayıştan farklı olarak Osmanlı yazın ve fikir dünyasını hürriyet, vatan, millet, hamiyet, hizmet gibi yeni değerlerle tanıştırır ve bu değerlerin yüceliğini birçok eserinde işler. O, yazdıklarını kendi hayatına tatbik eden ve inandığı değerler uğruna birçok zorluğu göze alan idealist bir kişiliğe sahiptir. Namık Kemal'in *Vatan Şairi*, *Hürriyet Şairi* olarak anılması, sözü edilen mevzuları sıkça işlemesinden kaynaklanır. Bu bağlamda onun en önemli eseri, esas ismi *Besâlet-i Osmâniyye ve Hamiyyet-i İnsâniyye* olan *Hürriyet Kasidesi*'dir.

Namık Kemal, *Hürriyet Kasidesi*'ni Leskofçalı Galib'in bir kıtasından ilhamla kaleme alır. Galib'in Kemal üzerindeki etkisi sadece bu kasideyle sınırlı değildir. Namık Kemal'in edebî anlayışının şekillenmesinde onun büyük bir işlevi vardır. Nitekim oğlu Ali Ekrem Bolayır, bu hususta şu tespitte bulunur: "...Kemal'e asıl müessir olan şair encümeni şûradaki Leskofçalı Galip Beydir. Namık Kemal ömrünün son senelerinde bile bu Galip Beyi fevkalâde hürmet ve muhabbetle yadederdirdi" (Ekrem, 1998: 33-34). Yine Tanpınar, konuya dair şunları söyler: "...Galib Bey'in şiirinden gelen tasavvufî lûgat, bu şiirin dayandığı hayal sistemi ve davranışlar onda uzun zaman asıl şahsiyeti idare eden bir esas zemin gibi devam edecektir" (Tanpınar, 2010: 313). Kaplan da Leskofçalı Galib'in "Olup mecrûh-i peykân-ı havâdis tâir-i devlet / Demâdem hûn akar çeşmim gibi enzâr-ı milletten" beytinin Namık Kemal'e ilham kaynağı olduğunu belirtir ve ekler:

"Leskofçalı Galip, eski tarzda güzel şiirler yazan, tasavvufa meyyal, rindmeşrep bir şairdi. Büyük bir vatanperver ve kahraman değildi. Namık Kemal, *Hürriyet Kasidesi*'nin kıvılcımını ondan alıyor. Fakat bu kıvılcımdan bir yangın, bir ihtilâl yangını çıkıyor. *Hürriyet Kasidesi*, vezin, kafiye ve ilham bakımından yukarıki beyitten geliyor" (Kaplan, 2008: 42).

Hürriyet Kasidesi'nin yazılış tarihine dair çeşitli fikirler vardır. Şiirin, 1876'dan önceki bir tarihte kaleme alındığından şüphe duymayan Ahmet Kabaklı, kesin tarihi belirlemede güçlük çeker. Ona göre, kaside II. Abdülhamit döneminde değil Sultan Aziz ve Sadrazam Ali Paşa döneminde yazılır. H. Fethi Gözler, bu şiiri Namık Kemal'in Magosa'dan döndükten sonra yazdığını belirtir. Mehmet Kaplan, *Hürriyet Kasidesi*'nin bazı beyitlerine *Hürriyet* gazetesinin 1869 tarihli 51. sayısında rastlanıldığını söyler. Saadettin Yıldız, *Hürriyet* gazetesinin 28 Kasım 1868 tarihli 22. sayısında bir beyitten söz eder (akt. Çalışkan, 2014: 86-87). Yazılış tarihi konusunda muhtelif fikirlerin bulunduğu *Hürriyet Kasidesi*, Sırbistan ve Karadağ isyanlarının başladığı 1876 yılında yayımlanır (Uçman, 2006: 236).

Hürriyet Kasidesi yayımlandıktan sonra birçok şair ve yazar üzerinde derin tesirler bırakır. Kaside, II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet Dönemi'ne ve sonrasına kadar hürriyet muhtevalı çok sayıda şiire kaynaklık eder. Bununla birlikte doğrudan *Hürriyet Kasidesi*'ne yazılmış nazireler de vardır. Namık Kemal'in oğlu Ali Ekrem Bolayır tarafından *Kasîde-i Askeriyye* adıyla tanzir edilen manzume bunlardan biridir. Tanzimat Devri Türk edebiyatında hiciv ustası olarak şöhret kazanan Mehmed Eşref de *Hürriyet Kasidesi*'ne yazdığı nazirenin yanı sıra bir terbi yazar. Abdülhak Hâmid'in 1908 sonrasında *Hürriyet Neşîdesi* ve *İkinci Hürriyet Neşîdesi*, İlhami Bekir Tez'in, *Hürriyete Kaside* adlı manzumesi ve Ömer Faruk Toprak'ın *Hürriyet* adlı eseri bu bağlamda değerlendirilebilir (Çalışkan, 2014: 110-111). Yazıldığı dönemde ve sonrasında birçok düşünür ve sanatkârı etkisi altında bırakan bu şiirin büyümesine kapılanlardan biri de Hanili Salih Bey'dir. *Hürriyet Kasidesi*'nin neşrinden yaklaşık kırk yıl sonra Salih Bey, *Mevlid-i Hürriyet* isimli şiiriyle söz konusu kasideyi tanzir eder.

Hanili Salih Bey, Diyarbakır'ın Hani ilçesinde 1873 yılında dünyaya gelir. Ergani, Maden ve Hani'de müftü olarak görev yapar. Bir din âlimi olan Salih Bey, aynı zamanda çeşitli konularda şiirler yazan bir şairdir. Ana dili olan Zazacadan başka Türkçe, Kürtçe, Arapça ve Farsça bilir.

İngilizce özel dersler alır. 1925'te Piran'da çıkan inkılap karşıtı ayaklanmalar neticesinde Şeyh Said ile birlikte idam edilir (Işık, 2014: 235-236).

Şiirlerinde İslami ve toplumsal hassasiyeti sezilen Salih Bey, *Mevlid-i Hürriyet*'i de bu minval üzere yazar. Şiirin muhtevasında yer alan kimi tarihî hadiseler, *Mevlid-i Hürriyet*'in 1915 yılında yazılmış olabileceğini düşündürür. II. Meşrutiyet'in ilanı, İttihat ve Terakki Cemiyetinin yönetime gelmesi, Balkan Savaşları söz konusu hadiselerin en bariz olanlarıdır.

Mevlid-i Hürriyet'te Salih Bey, doğrudan İttihat ve Terakki Cemiyetine hitap eder ve onu sert bir dille eleştirir. Şair ilk beytinde Jön Türkler'den bahsederek konuya girer. Yeni Osmanlılar, Jön Türkler, İttihat ve Terakki Cemiyeti Tanzimat sonrası Osmanlı Devleti'nde öne çıkan ve birbirini devamı niteliğinde yapılanmalardır. Şiirdeki eleştirileri daha iyi idrak edebilmek için bu yapılanmalar hakkında bilgi sahibi olmak gerekir.

Yeni Osmanlılar, Osmanlı idaresine muhalif aydınların oluşturduğu bir topluluktur. Cemiyetin kuruluşuyla ilgili iki farklı açıklama yapan Ebuzziyâ Tevfik Cemiyetin ilk olarak, İstanbul'da Belgrad Ormanı'nda Namık Kemal'in de katıldığı bir kır gezisinde kurulduğunu belirtir. Tevfik'in diğer bir izahı da Cemiyetin, Sağır Ahmed Beyzâde Mehmed Bey'in evindeki toplantıda kurulduğu yönündedir. Ebuzziyâ'nın bu farklı izahları Kaya Bilgegil tarafından çözümlenmiş ve Yeni Osmanlılar Cemiyetinin 1867'de Avrupa'da kurulduğu tespit edilmiştir (Beydilli, 2013: 430-431). Namık Kemal'in Cemiyete dahil konusunda ise çeşitli rivayetler vardır. Kaplan, çalışmasında bunları açıklamaya çalışır. Abdürrahman Şeref'e göre Genç Osmanlılar Cemiyetini kuran Mahmud Nedim Paşa'nın yeğeni, Sağır Ahmed Bey'in oğlu Mehmed Bey'dir. Mehmed Bey Avrupa'ya kaçtıktan sonra Ziya Paşa, Agâh Efendi ve Namık Kemal de Paris'e gider ve orada toplanırlar. İbnü'l-emin'in Mahmud Kemal, Mehmed Bey'in kızı Şefika Hanım'a dayandırdığı bilgilerde Mustafa Fazıl Paşa'nın Yakacık'ta ve Mehmet Bey de babasının köşkünde ikamet ettikleri sırada Namık Kemal, Nuri Bey, Âyatullah Bey, Reşad Bey, Agâh Efendi ve Ahmet Ağa birleşerek Yeni Osmanlılar Cemiyetini teşkil eder. İbnü'l-emin'in Abdürrahman Hasan Bey'e göre ise Namık Kemal Cemiyete sonradan iltihak eder. Ebuzziya Tevfik, ilk hareketin Namık Kemal tarafından başlatılmış olduğunu belirtir (Kaplan, 1948: 54-58). Yukarıdaki tespitlerden de anlaşılacağı üzere Namık Kemal'in Cemiyete ne şekilde katıldığına dair muhtelif fikirler vardır. Neticede Namık Kemal ve arkadaşları 1867 senesinde İstanbul'dan ayrılıp Avrupa'ya geçerler ve burada çeşitli faaliyetlerde bulunurlar. Yeni Osmanlıların siyasi hedeflerini şu şekilde özetlemek mümkündür:

“Bu yapılanmada, siyasal anlamda temel kanunların hazırlanması ve nihayet Avrupa örneğinde bir anayasa ilânıyla devletin meşrutî parlamenter bir idareye kavuşturulması bazı kesimler tarafından ana hedef olarak belirlenmekle birlikte, bunun geniş topraklar üzerindeki yayılımının etnik ve dinî farklılıkları bir arada tutma siyasetine uygun düşüp düşmeyeceği üzerinde ciddi bir şekilde durulmuş olduğunu söylemek mümkün değildir. Aynı husus, dönemin aydınlarının dillerinden düşürmedikleri hürriyet söyleminde de kendini göstermiş, bu arada, Avrupa'da toplum katmanlarının ancak uzun zamanların zorlu mücadelelerinden sonra kendi toplumsal ve siyasal yapılarından çağdaş bir netice çıkarabildikleri hususu göz ardı edilmiştir. Bir diğer hayranlık konusu olan medeniyet tanımlaması hürriyet ve anayasa ile yönetilmenin bir sonucu gibi algılanmış, Osmanlı aydınları üzerinde derin ruhsal eziklikler doğuran Avrupa'ya mahsus bir üstünlük simgesi olarak ele alınmıştır” (Beydilli, 2013: 430).

Yeni Osmanlıların gündeme getirdiği ve savunduğu hürriyet, kanun, meşrutiyet gibi kavramlar Jön Türkler tarafından miras kabul edilir. Bu yeni oluşum, Kanun-i Esasi'nin kabulü ve Meclis-i Mebusan'ın açılması için faaliyetlerini sürdürür.

Jön Türkler kavramı, daha çok II. Abdülhamid dönemindeki siyasi muhalefet hareketleri ve bu hareketlere katılan kişi ve gruplar için kullanılan genel bir tabirdir. Ancak bu isim, Abdülhamit döneminden önce de Mustafa Fazıl Paşa ve Avrupa basını tarafından, muhalefet için Avrupa'ya giden Yeni Osmanlıları tanımlamak için kullanılmıştır. Yine bu kavramın Abdülhamit döneminde, Midhat Paşa liderliğindeki bürokrat ve askeri kadroya atıfta bulunmak üzere kullanıldığı da görülür. İttihat ve Terakki Cemiyeti söz konusu kavrama, Türkçü ve milliyetçi hareketlere katılmayan Müslüman muhalifleri de kapsayan bir anlam yükler. 1908 ihtilalinden sonra Jön Türkler tabiri,

Osmanlı basınında ihtilal öncesi harekete atıfta bulunmak için kullanılır. Avrupa ve Amerika'da yeni rejim, Jön Türk rejimi; II. Meşrutiyet Dönemi ise Jön Türk Dönemi olarak adlandırılır. Jön Türkler'in hepsini kapsayan genel bir ideolojiden bahsetmek çok zordur. Jön Türkler'in ve Jön Türklüğün ortak ideali, II. Abdülhamit yönetimini devirip yerine, meşruti bir rejim kurmaktır. Topluluğun çekirdek kadroları, pozitivizm ve biyolojik materyalizmden kuvvetli bir biçimde etkilenmiş ve Cemiyetin önde gelen bazı liderleri özellikle 1905 öncesinde dinin yerine bilimi hâkim kılmayı amaç edinmiştir. Ancak topluluğun içinde materyalistlerden ulemaya kadar farklı fikirlere sahip kişiler vardır (Hanioglu, 2001: 584-587). Yaşanan tarihî süreç sonrasında Jön Türkler hareketinin çoğu üyesi, İttihat ve Terakki Cemiyeti altında buluşur. 1889'da temelleri atılan bu yeni Cemiyet, II. Meşrutiyet'in ilanında ve 31 Mart Vakası'nda etkin bir rol oynar.

“Sultan II. Abdülhamit'e muhalefet olarak doğan ilk Jön Türk teşkilatının adı 'İttihad-ı Osmaniye Cemiyeti' olmuştur. Bu girişim, tam bir teşkilat özelliği taşımamasına rağmen, Jön Türklerin teşkilatlanmasına bir başlangıç olarak değerlendirilmiştir” (Burak, 2003: 297). Askerî Tıbbiye öğrencilerinden İshak Sukûti, İbrahim Temo, Abdullah Cevdet, Mehmet Reşid ve Konyalı Hikmet Emin tarafından 3 Haziran 1889'da kurulan Cemiyetin ilk ismi İttihad-ı Osmani'dir. 1895'te Cemiyetin adı Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti olarak değiştirilir. 24 Temmuz 1908'de meşrutiyetin yeniden ilan edilmesini sağlayan Cemiyet artık “Cemiyet-i Mukaddes” olarak anılır. Öyle ki 1908 seçimlerini memleketin her yerinde kazanır. Ancak kısa süre içerisinde İttihat ve Terakki, kendi listelerinden seçilen Heyet-i Mebusanın muhalefetiyle karşılaşır. Muhalefet 1909'da İttihatçıları 31 Mart İsyanı'yla iktidardan düşürse de Hareket Ordusunun İstanbul'a gelmesiyle, Sultan II. Abdülhamit tahttan indirilir ve muhalifler sindirilir. İstibdada karşı başlayan mücadele zamanla milliyetçi ve reformcu bir politikaya dönüşür (Tüzün, 1988: 154-155).

Hanili Salih Bey'in sert bir dille eleştirdiği İttihat ve Terakki Cemiyeti ile Jön Türkler arasındaki tarihî ilişki yukarıda izah edilmiştir. Daha eskiye gidilirse bu oluşumların temelini, Yeni Osmanlılar Cemiyetine dayandığı görülür. Bu Cemiyetin üyelerinden Namık Kemal, devletin istikbali ve bekası için endişe eder ve bu gayeyle muhalefet yapar. Ondan sonra gelen birçok aydın da devleti kurtarmak ve ileriye götürmek için çeşitli fikirler etrafında toplanıp mücadele eder. Neticede 1910'lara gelindiğinde mevcut durum daha da kötüye gitmiş, toprak kaybedilmiş ve iktidar sorunu ortaya çıkmıştır. Böyle bir ortamda Hanili Salih Bey'in Namık Kemal'e yazdığı nazire, tarihî konjonktürün ne şekilde vuku bulduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Hürriyet Kasidesi'nden Mevlid-i Hürriyet'e

Namık Kemal, *Hürriyet Kasidesi*'yle dönemin sosyal ve siyasal konularını doğrudan şiire taşır. Bu eserden yaklaşık kırk yıl sonra yazılan *Mevlid-i Hürriyet*'te de bu açıdan benzer bir içerik söz konusudur. Biri *kaside* diğeri *mevlid* ismini alan bu iki metin, bu bağlamda bir paralellik gösterir.

Hürriyet Kasidesi, her ne kadar *kaside* olarak isimlendirilse de gerek konu gerekse biçim açısından klasik kaside nazım şekliyle bire bir örtüşmez. Klasik gelenekte çoğunlukla devletin ileri gelenleri, din ve tarikat önderleri olarak okuyucunun karşısına çıkan memduh, burada soyut bir kavram olan hürriyettir. Ayrıca kaside nazım şeklinin kendine has düzenine de bu şiirde rastlanmaz. *Mevlid-i Hürriyet* de kaside nazım şekliyle yazılmış olmasına rağmen burada da kasidenin özelliklerine tam olarak riayet edilmemiştir. Bununla beraber adında *mevlid* kelimesi geçen şiirde, mevlid türünün özellikleri görülmez. Mevlid, büyük çoğunlukla Hz. Muhammed'in doğumu ve doğumuyla meydana gelen olayları konu edinir. *Mevlid-i Hürriyet*'te ise Hz. Muhammed ile ilgili herhangi bir ayrıntıya rastlamak mümkün değildir. Şiirin adı, hürriyetin doğumunu imlerken muhtevası ise bundan tamamen farklıdır. Salih Bey, İttihat ve Terakki Cemiyetinin en önemli düsturu olan hürriyetin, yine bu Cemiyet tarafından nasıl katledildiğini şiirde dile getirir. Dolayısıyla şiirin ismi ve içeriği arasında bir çelişki söz konusudur. Esasında Salih Bey'in bu ismi kullanması bilinçli ve manidar bir tavidir. O, İttihatçıların hürriyetin doğumuna değil ölümüne sebep olduklarını açık bir şekilde ifade eder.

Hürriyet Kasidesi, hürriyet mefkûresini metheden bir metindir. Okay, Namık Kemal'in kasidede kullandığı kavramların Türk şiiri için yeni olduğunu ve bunların divan şiirindeki

mazmunların yerine geçtiğini belirtir. Hürriyet de bu kavramlardan biridir (Okay, 2007: 70). *Hürriyet Kasidesi* şu beyitle başlar:

Görüp ahkâm-ı asrı münharif sıdk u selâmetten
Çekildik izzet ü ikbâl ile bâb-ı hükûmetten¹ (1)

Namık Kemal, 31 beyitten müteşekkil kasidesinin ilk beytinde, hükümet kapısından ayrılmasının sebebinin açıklar. Şair, çağın değerlerinin doğruluk ve selâmetten saptığını belirtir ve bu nedenle arkadaşlarıyla birlikte hükümet kapısından haysiyetli bir şekilde çekildiklerini söyler. “*Bu beyit bir ideali, hayat görüşü, değer yargısı ve irade sahibi bir adamın ‘duruşu’nu sergilemektedir*” (Kolcu, 2009: 158). Namık Kemal mevcut düzeni kabul etmez ve buna tepki gösterir. O, yönetimdeki aksaklıklardan dolayı devlet ve millet adına endişe duyar.

Salih Bey, *Mevlid-i Hürriyet’e Hürriyet Kasidesi*’ne benzer bir üslupla giriş yapar. İki şiirin de ilk beyti *görmek* fiiliyle başlar ve *hükümet* kelimesiyle son bulur. 133 beyitten oluşan *Mevlid-i Hürriyet*’in ilk beyti şöyledir:

Görünce Jönleri gümrâh minhâc-ı hidâyetten
Emîn olduk ki artık hayr umulmaz bu hükûmetten² (1)

Namık Kemal, asrın değer yargılarının doğruluktan saptığını vurgularken Salih Bey ise Jön Türkler’in doğru yoldan saptığını belirtir ve hükümetten bir hayır gelmeyeceğine emin olur. Bu ilk beyitler, iki şairin de temel endişesini dile getirip şiirlerin ne yönde ilerleyeceğini okuyucuya haber verir.

Nasıl bir mel‘anet dolabını kurdukları gerçi
Ulû’l-ebşâra ma‘lûm idi hengâm-ı bidayetten (2)

Şiirin ikinci beytinde Salih Bey, Jön Türkler’in kötü niyetlerle iktidara geldiğine ve basiret sahibi kişilerin başından beri onların asıl niyetlerini bildiğine değinir. Daha önce de belirtildiği gibi Genç Osmanlılar’ın, onların devamı niteliğinde olan Jön Türkler’in ve İttihat ve Terakki Cemiyetinin amacı, çağın gerisinde kaldığına inandıkları Osmanlı Devleti’ni ileri taşımaktır. Ancak bunun nasıl gerçekleşeceği hususunda ne fikirsel altyapıları ne de bir teorileri vardır. Nitekim Mardin, onların temel zaafını şöyle açıklar:

“Şunu hemen ifade edelim ki, 1895-1980 yılları arasında söz konusu mücadeleyi yapmış olan kimselerin, bugün üzerimizde silik birer hayalet etkisi bırakmalarının sebebinin bizzat fikirlerinin yalınkatlığında aramak gerekir. Jön Türklerin hiçbiri derin bir teori, özgün bir siyasi formül veya zihinleri devamlı olarak uğraştırmış bir ideoloji ortaya koymamıştır” (Mardin, 1989: 24).

Hürriyet Kasidesi’nin bazı beyitleri doğrudan tarihî bir hüviyet taşır. Namık Kemal, bu bağlamda tarih bilincine önem verir. Söz konusu beyitlerden bir kısmı şöyledir:

Hakîr olduysa millet şânına noksan gelir sanma
Yere düşmekle cevher sâkit olmaz kadr ü kıymetten (3)

Biz ol nesl-i kerîm-i dûde-i Osmâniyânız kim
Muhammerdir serâpâ mâyemiz hûn-ı şhadetten (15)

Yukarıdaki beyitlerde Osmanlı tarihinin ve soyunun methi söz konusudur. Namık Kemal Osmanlı milletini, cevher kıymetinde görür. Cevherin yere düşmekle değerinden bir şey

¹ *Hürriyet Kasidesi*’nin beyitleri Mehmet Kaplan’ın *Şiir Tahlilleri I* adlı eserinden alınmıştır.

² *Mevlid-i Hürriyet*’in beyitleri, Salih Bey’in torunu Ferit Bora’nın kişisel kütüphanesindeki şiirden alınmıştır.

kaybetmeyeceği gibi Osmanlının da içinde bulunduğu zor şartlar sebebiyle şanına bir noksan gelmeyeceğini belirtir. Bu millet, Osmanlının ulu soyundadır ve mayasında şehadet kamı vardır.

Namık Kemal, tarih bilincini derinden hisseden ve bu duyguyu eserlerinde başarılı bir şekilde işleyen bir şairdir. *Hürriyet Kasidesi*'nin yukarıdaki beyitleri doğrudan tarih bilinciyle alakalıdır. Şair, Tanzimat neslinde farkındalık oluşturmak için Osmanlının gücüne, hamiyetine, çalışkanlığına, yaratılışına göndermeler yapar. Namık Kemal'in bu hassasiyetine dair İskender Pala şu tespitlerde bulunur:

“... onun, biyografilerini kaleme aldığı tarihi Türk kahramanlarının hepsi i'lâ-yı kelîmetullah veya ittihâd-ı İslam için çalışan ve ömürlerini bu yolda harcayan örnek mücahitlerdir. Ancak hepsinden önemlisi bu kişiler önce birer ahlak kahramanlarıdır. İşte bu kahramanlardaki ruh ve meziyetlerin Tanzimat neslinin ruhuna işleyip onları harekete geçireceğine inanan yazar, bazı bazı mübalağalara kaçmışsa da genelde yapmacıktan uzak bir anlatım yolu takip etmiş ve hadiseleri bütün çıplaklığıyla vermeyi uygun bulmuştur” (Pala, 1989: 2).

Namık Kemal'in tarih bilincini öne çıkardığı “Biz” başlangıçlı beyitlere Salih Bey de aynı üslupla karşılık verir. Ancak içerik tamamıyla farklıdır.

Biz ol nesl-i le'îm-i dûde-i 'Osmâniyânız kim
Muhammerdir serâpâ mâyemiz hubs u denâetten (54)

Âlim olarak öne çıkan ve şairlik yönü daha zayıf olan Salih Bey, Namık Kemal'in beytinin tesiri altında o kadar kalır ki nazirenin ötesinde neredeyse kelimeleri bire bir alır ve olumsuzları olumsuza çevirir. Biz Osmanlı soyundan gelen o alçak nesil ki hamurumuz tamamıyla bayağılık ve murdarlıkla yoğrulmuştur, şeklinde aktarılabilecek olan yukarıdaki beyitte şair, eleştirilerini sert bir üslupla dile getirir.

Biz ol âlî-himem erbâb-ı cidd ü ictihâdız kim
Cihângîrâne bir devlet çıkardık bir aşiretten (16)

Biz ol ulvî-nihâdânız ki meydân-ı hamiyette
Bize hâk-i mezar ehven gelir hâk-i mezelletten (17)

Namık Kemal yukarıdaki beyitlerde de tarih ve millet bilincini oluşturmaya devam eder. Dünyaya hükmeden Osmanlı Devleti, küçük bir aşiretten doğmuştur. Bu yüce yaradılışlı millet, zillet altında yaşamaktansa ölmeyi yeğler.

Namık Kemal şiirinde hamiyet, himmet, milliyet, vatanperverlik gibi yüksek seciyeleri dile getirip yeni nesillere telkin ederken Salih Bey ise içinde bulunulan sosyal ve siyasal durum sebebiyle İttihat ve Terakki Cemiyetini eleştirir ve söz konusu seciyelerin zıtlarıyla hatta zelil olanlarıyla onları vasıflandırır. Ona göre İttihatçılar sefih, fasık, melun, tahripkâr, gafil vb. birçok olumsuz özelliğe sahiptir. *Mevlid-i Hürriyet*'teki ilgili beyitler şöyledir:

Biz öyle nâ-halef ahfâdiyız 'Osmâniyân'ın kim
Batırdık bu cihângîr devleti fisk u sefâhetten (56)

Biz ol nesl-i cedîd-i mel'anetkârız ki olmuştur
Bütün 'asabımız serşâr çirkâb-ı rezaletten (58)

Biz ol gâfilleriz kim Hakk'a da 'ilân-ı harb ettik
Tevahhuş eyleriz nefretle her hakk u hakikatten (61)

Biz öyle hânumânsız bir girvei iştiyâkız kim
Bütün dünyâyı yıksak doymayız tahrîb u gârâttan (64)

Cihana hükmeden Osmanlı Devleti’ni bir aşiretten çıkaran ulu milletin torunları, altı yüz yıl sonra eğlence ve zevke dalıp doğru yoldan ayrılarak devleti batırır. Şairin yeni nesil olarak yorumladığı Jön Türkler lanetlenmiştir ve damarları kirle doludur. Dolayısıyla rezil bir konumdadır. Dinî hükümlerden nefret duyan İttihatçılar Allah’ın emirlerine muhalefet ederler. Onların fikirlerinde yapıcılıktan ziyade yıkıcılık vardır.

Salih Bey, yukarıdaki eleştirilerle mevcut durumun müsebbibi olarak doğrudan İttihat ve Terakki Cemiyetini görür. Şairin, “Biz” zamiriyle başladığı beyitler aslında “Siz” mahiyetinde doğrudan İttihatçılara hitaben söylenmiş sözlerdir. Dolayısıyla metni değerlendirirken bu hususu göz ardı etmemek gerekir. Şairin aynı üslupla kaleme alınan diğer beyitleri de şöyledir:

Biz öyle bî-hayâyız kim hayâ nefret eder bizden
Utanmak yok kararmaz yüzümüz hiçbir kabâhattan (72)

Biz ol füccâr-ı bî-‘âr düşmen-i nâmûs u ‘ırsız kim
Behîmiyyet de ürker bizdeki fuhş u şenâattan (73)

Biz ol kasîr-himem bî-‘akl u iz‘ânız kim her işte
Sa‘âdet umarız fikr-i Firenge tâbi‘iyyetten (76)

Biz ol dâhîleriz kim sû-i tedbîr u ihânetle
‘Umûmen milleti tenfir ettirdik hükûmetten (80)

Biz ol kanı bozuk ırkı çürük süflî nihâdânız
Ki Türklük iğrenir bizde olan alçak cibilliyetten (84)

Yukarıdaki beyitlerde Salih Bey, mevcut durumun vahametini açıkça dile getirir. Hâlihazırdaki idareci ve yöneticiler, hayâ duygusunu bile kendilerinden nefret ettirecek kadar hayâsızdırlar. Onların günahları ve yaptıkları fenalıklar, hayvanları dahi ürkütecek kadar büyüktür. Gayretsiz ve anlayışsız olduklarından Avrupa’ya benzeyerek saadet bulacaklarını zannederler. Kendilerini dâhi olarak gören bu kimseler, aldıkları kötü tedbirler ve ihanetleriyle milleti hükümetten nefret ettirirler. Türkçülük fikrine bağlı olarak bilinen bu topluluk, Türklüğü bile kendinden iğrendirecek kadar aşağı yaradılıştadır.

Daha önce de belirtildiği gibi eleştiriler, doğrudan İttihat ve Terakki Cemiyetine yöneliktir. Şairin kullandığı dilden, bu eleştirilere kendini de dâhil ettiği sanılabilir. Oysa eleştirel anlatımın hâkim olduğu bu şiirde o, İttihatçıların ağzından konuşur ve bu şekilde onları kendilerinin diliyle eleştirmiş olur. Nitekim *Bir İttihadçının Ağzından* başlıklı şiiri de aynı üslupla kaleme alınmıştır.

Hürriyet Kasidesi’nde öne çıkan temalardan biri de hürriyet aşkıdır. Şiiri muhteva açısından dörde ayıran Kaplan, 25-31. beyitler arasının hürriyet konusuna ayrıldığını ifade eder (Kaplan, 2008: 45). Namık Kemal’e göre hürriyet bir milletin vazgeçilmezidir. Bu uğurda savaşılmalı, gerekirse can feda edilmelidir. Çünkü hürriyetsiz yaşamaktansa ölmek daha iyidir. Vatani ve milleti yaşatmanın, hürriyeti temin etmenin ve korumanın yolu da meşrutiyettir (Kocatürk, 1966: 14). *Hürriyet* kavramını Türk edebiyatına kazandıran Namık Kemal’in kasidesinde doğrudan hürriyete hitaben yazdığı beyitler de vardır:

Ne gam pür-âteş-i hevl olsa da gavga-yı hürriyyet
Kaçar mı merd olan bir cân için meydân-ı gayretten (18)

Kemend-i can-güdâzı ejder-i kahr olsa cellâdın
Müreccaktır yine bin kerre zencîr-i esaretten (19)

Ne mümkün zulm ile bîdâd ile imhâ-yı hürriyyet
Çalış idrâki kaldır muktedirsen âdemiyyetten (25)

Ne efsûnkâr imişsin âh ey dîdâr-ı hürriyyet
Esîr-i aşkın olduk gerçi kurtulduk esaretten (27)

Bir Tanzimat şairi olarak Namık Kemal, mevcut sosyal ortamda siyasi hürriyetle çok yakından ilgilenmiştir. Sosyal hayata ve sosyal kurumlara dair bazen savunucu bazen de eleştirici görüşleriyle mevcut düzene bir yön vermek bazı şeyleri değiştirmek istemiştir (Önberk, 1993: 97). Bu bağlamda onun ısrarla üzerinde durduğu fikirlerin başında hürriyet gelir. Yukarıdaki beyitlerde Namık Kemal, hürriyetin ne denli önemli, kıymetli ve vazgeçilmez olduğunu dile getirir. Hürriyet için yapılan kavga bir ateş de olsa insan, bir can için bu mücadeleden kaçmaz. Celladın kemendi, esaret zincirinden çok daha iyidir. Zulüm ile hürriyeti ortadan kaldırmak mümkün değildir. Son beytinde şair, hürriyeti güzel yüzlü sevgiliye benzetir ve onun aşkının esiri olduğunu belirtir.

Mevlid-i Hürriyet'te de şiirin başlığından anlaşılacağı üzere hürriyet konusu büyük bir yer tutar. Fakat *Hürriyet Kasidesi*'nden farklı olarak burada, hürriyetin övgüsünden ziyade İttihat ve Terakki hükümetinin hürriyet anlayışının yergisi söz konusudur. Salih Bey şiirinde hürriyet vaadiyle gelen İttihatçıların bu mefkûreyi nasıl tarumar ettiğini dile getirir. Onların, hürriyet kisvesi altında sundukları istibdattan dert yanar. Namık Kemal'in yukarıdaki son beytine nazire olarak Salih Bey, şu beyti yazar:

Ne efsûnkâr imişsin elamân ey sahte hürriyyet
Bitirdin milleti kurtarmadın kayd-ı esaretten (10)

Ne efsunkâr imişsin hitabıyla başlayan ve *esaret* kelimesiyle son bulan bu iki beytin içeriği birbirinden tamamen farklıdır. *Didar-ı hürriyet* tamlamasıyla, hürriyeti sevgilinin güzel yüzüne teşbih eden Namık Kemal, seçtiği *ah* ünlemiyle ona olan özlemine dile getirir. Hürriyeti sahte olarak nitelendiren Salih Bey ise *elâmân* ünlemiyle ondan duyduğu bezginliği hissettirir. Birinde özlemle birlikte yakınlaşma, ulaşma arzusu öne çıkarken diğerinde usançla birlikte kaçış ve uzaklaşma arzusu sezilir. Namık Kemal, esaretten kurtulmuş fakat hürriyete duyduğu aşkın esiri olmuştur. Salih Bey ise milleti tüketen ve esaretten kurtaramayan sahte hürriyetten yılmıştır. Şairin doğrudan hürriyeti konu edindiği diğer beyitler şöyledir:

Yerinde sevgili hürriyyetin yellere eser eyvâh
Eser yoktur adâletten müsâvâttan uhuvvetten (7)

Vücûdu yok imiş medlûl-i meşrûtiyyetin gûyâ
‘İbâretmiş o da ‘ankâ gibi sâde şöhretten (8)

Yaşa binler yaşa ey lafz-ı bî-ma‘nâ-yı hürriyyet

Sakin ey kâlib-ı bî-rûh tefessühten ufunetten (9)

Bu muydu umduğumuz senden ey mekkâr-ı hürriyyet

Nedir maksûdun ey bî-merhamet işbu isâetten (25)

Hezârân def'a hürriyyet yaşasın söyledin ammâ

Yaşatmadın bizi beş gün bile âsûde zahmetten (33)

Ne efsûnkâr imişsin âh ey gaddâr hürriyyet

Ayırdın milleti cebrin ile cüz-i irâdetten (44)

Hürriyet, meşrutiyet, vatan, millet vb. mefkûreleri kendine düstur edinen İttihat ve Terakki Cemiyeti, kendi iktidarında bu fikirlerden uzaklaşır. Mete Tunçay'ın tespitlerine göre Osmanlı Devleti 1913-1918 yılları arasında İttihat ve Terakki Cemiyetinin diktatörlüğü altında yönetilmiştir. Birinci Dünya Savaşı yıllarında bu dikta Talat, Enver ve Cemal Paşa'nın üçlü yönetimiyle simgelenir (Tunçay, 1989: 36). Bu keskin eleştirilere karşın Sina Akşin, İttihat ve Terakki Cemiyetinin savaşta bizzat müttefiklerine karşı diş diş bir bağımsızlık mücadelesi verdiğini belirtir. Kurtuluş Savaşı ve Atatürk devrimlerini başarılı bulur. Cumhuriyet Dönemi'nin, II. Meşrutiyet'in birçok hastalık ve çarpıklığını taşımadığı kanaatinde olan yazar, bunu İttihat ve Terakki Cemiyetinin icraatlarına bağlar (Akşin, 1980: 312).

Hanili Salih Bey'in şiirini yazdığı dönemde memleketin ahvalinden herkes endişe duymaktadır. Şair yukarıdaki beyitlerinde bunlara değinir. Birinci beyitte Salih Bey, Namık Kemal gibi hürriyete sevgili olarak hitap eder. Ancak hürriyetin kendisi ortada olmadığı gibi Jön Türkler'in genel prensipleri olan adaletten, eşitlikten ve kardeşlikten de eser yoktur. Ona göre ismi olup cismi olmayan Meşrutiyet, anka kuşu gibi bir efsaneden ibarettir. Şair, tatbik edilmeyen hürriyeti manasız bir lafız, ruhsuz bir ceset olarak değerlendirir ve muhtemel neticeden yani çürümekten, bozulmaktan sakınmasını salık verir. Hürriyete hitap eder gibi görünen fakat esasında İttihat ve Terakki Cemiyetinin mensuplarına seslenen Salih Bey, onları hilekâr ve düzenbaz olarak nitelendirir. Hürriyetle bütünleştirilen II. Meşrutiyet'in ilanı sonrasında atılan *Yaşasın hürriyet!* naralarına gönderme yapan şair, hürriyetin millete birkaç gün bile eziyetsiz bir yaşam getirmediğini belirtir. Son beyitte yine hürriyetin büyüüne dikkat çekilmiş ama öldürücü ve kahredici olan hürriyet milletin iradesini elinden alan istibdadın ta kendisidir.

Önceki tespitlerden de anlaşılacağı üzere Namık Kemal ve arkadaşları, meclisin de içinde bulunduğu Avrupa'daki düzene benzeyen bir idare anlayışını benimser. Bu fikir, onlardan sonraki kuşaklar tarafından özellikle de İttihat ve Terakki Cemiyeti mensuplarıca sahiplenilir. Enginün, Namık Kemal'in Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar birçok asker ve düşünürü etkilediğini şöyle özetler: "*Namık Kemal'in tesiri uzun zaman devam eder. İmparatorluktan millî devlete geçişte, vatanın sınırlarının çizilişinde Namık Kemal'in eserlerini okuyarak yetişmiş askerlerin ve fikir adamlarının tesiri büyüktür*" (Enginün, 2007: 19).

Namık Kemal ve Yeni Osmanlılar'ın asli hedeflerinden olan meşrutiyetin ilanı ve meclisin açılması 1876 yılında gerçekleşir. Fakat Sultan II. Abdülhamit, 93 Harbi'ni gerekçe göstererek meclisi kapatır. İttihat ve Terakki Cemiyetinin uzun mücadelesi sonrası 1908'de II. Meşrutiyet ilan edilir ve meclis tekrar açılır. Bütün sorunların çözümü gibi görünen bu tarihî gelişme, umulanın aksine problemlerin çözümü için kâfi gelmez. İttihat ve Terakki Cemiyeti yönetimdeyken yaşanan tarihî gelişmeler ve siyasal ortama dair şu tespitler yapılır:

"Sadece siyasî ve bürokratik hayat gittikçe farklılaşmakla kalmamış, ancak her ikisi de şimdiye kadar görülmemiş biçimde bunalım içerisine yuvarlanmıştı. İlk olarak uluslararası sahnede, 1908 Devrimi'nin İstanbul'da meydana getirdiği karışıklık; Avusturya'ya Bosna ve Hersek'in işgali, Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilanı, Yunanistan'a da Girit'in işgali için yeşil ışık yaktı.

Bunalımlar zinciri çok nadir görünen kesintiyle 1911-1912 İtalyan-Türk savaşı, Birinci ve İkinci Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı ile devam etti. Daha önce olduğu gibi, yeni dönem de böylece istisnâî bir sorunlar dizisiyle açıldı” (Findley, 1994: 248).

II. Meşrutiyet’in ilanı, Osmanlı Devleti’nin felah bulmasında yetersiz kalır. İmparatorluğun çözüme sürecine şahit olan Salih Bey, bunun müsebbibi olarak İttihat ve Terakki Cemiyetini görür. *Mevlid’i Hürriyet*, doğrudan İttihat ve Terakki Cemiyetine yönelik eleştirilerden oluşan bir metindir. Salih Bey’in eleştirileri hem sosyal hayatı hem de siyasal gelişmeleri konu edinir. Trablusgarb’ın, Bosna’nın, Bulgaristan’ın, Arnavutluk’un elden çıkışı gibi tarihî hadiselerin yanı sıra milletin mağduriyeti, dinî değerlerin tahrifatı gibi sosyal konular da şiirde yer bulur. Salih Bey’in mevzubahis beyitlerinin bir kısmı şöyledir:

Dedirttin müstebitler hakkına milyonlarca lânetler
Yine sen yüzde doksan hisse gasbettin o lânetten (13)

Okuttun her lisândan kabr-i istibdâda rahmetler
Bütün kestin ümîdin milletin emn u selâmetten (14)

Salih Bey, hürriyet vaadiyle yönetime gelen İttihat ve Terakki Cemiyeti mensuplarını müstebit olarak görür. Onların II. Abdülhamit dönemiyle ilgili istibdat yakıştırmalarını eleştirir. İttihatçılar sürdürdüğü faaliyetlerle halka II. Abdülhamit’i müstebit olarak göstermiş ve lanetler okutmuştur. II. Meşrutiyet’in ilanıyla doğduğu zannedilen hürriyet, kabre konulan istibdada rahmet okutmuştur. Refah ve saadet bir yana toplumda emniyet ve güvenden bile söz edilemez olmuştur.

Terakkî nâmına öyle uçurumdan düşürdün kim
Değil mümkün halâs olmak şu girdâb-ı felâketten (18)

Getirdin altını üstüne gûyâ inkılâp yaptın
Devirdin her kimi gördünse erbâb-ı himmetten (28)

Salih Bey’e göre, İttihat ve Terakki Cemiyeti *terakki* yani *ilerleme* adına devleti ve milleti çıkılması mümkün olmayan girdaplara sürüklemiştir. Cemiyet, inkılap adı altında mevcut düzeni altüst etmiş ve yüksek himmetli kimseleri ortadan kaldırmıştır.

Muhât-ı devleti bir zümreye tefvîz ettin ki
Soyulmuşlar bütün vicdân u insâf u mürüvvetten (30)

Otuz milyon nüfûsu eyledin mahkûm-ı izmihlâl
O Haccâcâne zulûmden bu fir‘avnâne uhuvvetten (94)

Devletin sınırları öyle bir zümreye bırakılmıştır ki bunlar; vicdan, insaf ve insaniyetten nasibini almamış kimselerdir. Otuz milyonluk Osmanlı nüfusu, onların Haccâcane zulmünden ve Firavunane kardeşliğinden perişan bir hâle düşmüştür.

Tamâmen Avrupalılaşımağa ‘azmeyledin cidden
Anınçün hatve-i ûlâda vaz geçtin diyânetten (32)

Temeddün nâmına hep hüsn-i ahlâkı fedâ ettik

Tecerrüd eyledik her bir fazîletten meziyyetten (78)

Medenileşmeyi Avrupa'ya benzetmekle eşdeğer gören İttihat ve Terakki Cemiyeti, bu doğrultuda ilk adım olarak dinden uzaklaşmak gerektiğini düşünür. Bu uğurda bütün güzel ahlakı feda eden Cemiyet mensupları, her türlü fazilet ve meziyyetten vazgeçmişlerdir.

Murâdın şer'î tahrîf eylemekten dîni tahrîptir

Bunu anlamayan bî-behredir nûr-ı basiretten (116)

Evet itfâ-i nûru'llâhtır maksûdun ey huffâş

Dilersin kalmasın 'âlemde şu'le-i hidayetden (117)

İttihad-ı Terakki Cemiyetinin kuruluş safhasında, Tanrı'nın varlığı konusunda yoğun tartışmaların yapıldığı ve genellikle bu tartışmaların materyalistlerin zaferiyle sonuçlandığı bilinmektedir. Materyalizmi benimseyen bu topluluk, içinde yaşadığı toplum değerleriyle büyük bir çatışma yaşamaktadır (Hanioglu 1985: 41). Salih Bey, İttihatçıların dinî kaideleri tahrif ederek İslamiyete zarar vermeye çalıştıkları kanaatinde. Onların bu amaçlarını anlayamayanların basiretsiz olduklarını düşünür. Yarasa tabiatlı bu kişilerin, yeryüzünde Allah'ın nurunu söndürmek istediklerini, hidayet nurundan küçük bir parıltıya bile tahammüllerinin olmadığını söyler.

Mu'azzez milletin nâmûsunu a'dâya çiğnettin

Cihâna karşı rüsvâ eyledin züll ü hakaretten (95)

Ne nâm ile seni yâd edecek târîh-i 'âlemde

Müverrihler utanmazlarsa tahrîr-i hakikatten (128)

Salih Bey'e göre saygın Osmanlı milleti, İttihat ve Terakki Cemiyetinin kötü yönetimi yüzünden bütün dünyaya karşı rüsva olmuş, hor ve hakir bir duruma düşmüştür. İttihat ve Terakki Cemiyetinin icraatları o kadar utanç vericidir ki tarihçilerin bunları nasıl kaleme alacakları şairi düşündürür.

Sonuç

Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde yaşayan ve birçok tarihî hadiseye şahit olan Hanili Salih Bey, *Mevlid-i Hürriyet* şiirinde devletin içinde bulunduğu ahvali dile getirmiştir. Şiirini *Hürriyet Kasidesi*'nden ilhamla yazan şair, şiir boyunca İttihat ve Terakki Cemiyetinin mevcut yönetimini eleştirmiştir. Eserinde *Hürriyet Kasidesi*'ni tanzir etme yoluna giden Salih Bey, bu şekilde fikirlerine derinlik katmayı hedeflemiştir. Hürriyeti metheden *Hürriyet Kasidesi* ile topluma hürriyet vadeden İttihat ve Terakki Cemiyeti arasında ortak bir gayeye sahiptir. *Mevlid-i Hürriyet*'te bu gayenin hem millet hem de devlet için ne denli kötü bir nihayete erdiği açıkça ifade edilmiştir.

Her iki şiirde de Osmanlıya hayranlık ve bağlılık duygusunu görmek mümkündür. *Hürriyet Kasidesi*'nde Osmanlı Devleti'nin tarihini öven Namık Kemal, bu soydan gelenlerin asaletine vurgu yapmıştır. Salih Bey ise doğrudan Osmanlı tarihini ve soyunu övme yoluna gitmemiştir. İttihat ve Terakki hükümetinin eleştirisi üzerine kurulan şiirde, yönetim mensuplarını galiz sıfatlarla

nitelendiren şair, onlara isnat ettiği bu vasıfların şanlı Osmanlı soyuyla uyumlu olmadığını belirtmiştir. Onları Osmanlı soyuna layık görmeyen Salih Bey bu şekilde Osmanlı'yı yüceltmıştır.

Nazirenin tanımına uygun olarak *Mevlid-i Hürriyet, Hürriyet Kasidesi*'yle aynı vezin, aynı uyak ve aynı nazım şekliyle yazılmıştır. Salih Bey, şiirinin ilk beytine *Hürriyet Kasidesi*'nin ilk beytine benzer bir üslupla hatta neredeyse aynı kelimeleri kullanarak başlamıştır. Metnin tamamı göz önünde bulundurulduğunda benzer birçok beytin mevcut olduğu görülür. Şiirine *mevlid* ismini veren Salih Bey, ironik bir şekilde hürriyetin doğumunu değil ölümünü imlemiştir. Her iki şiirde de klasik kaside kaidelerine bire bir riayet edilmemiştir.

Her iki şiirde de doğrudan hürriyeti konu edinen beyitlere yer verilmiştir. Namık Kemal'in uğruna ölümü bile göze aldığı hürriyet, Salih Bey'in mısralarında bir hayal kırıklığından ibarettir. İttihat ve Terakki hükümetinin hürriyet kisvesi altındaki uygulamalarını hürriyetle bağdaştıramayan Salih Bey, böyle bir hürriyet anlayışını kabullenmez. Yönetimi müstebit olarak değerlendiren şair, hürriyete din, vatan, millet, memleket gibi değerler uğruna sahip çıkar. İttihat ve Terakki yönetiminin eleştirisiyle sınırlı kalan şiirde, şairin hakiki hürriyetin nasıl ikame edileceği konusunda derin bir felsefesinin olmadığı görülür. Bu yönüyle şairin âlim fonksiyonunu tam olarak yerine getiremediği dikkat çeker. Namık Kemal'in şiirinde içselleştirilen, ümit bahşeden, insanı heyecanlandıran hürriyet mefhumu, Salih Bey'in mısralarında politik düzeyde kalır.

Kaynakça

- Akşin, Sina (1980), *100 Soruda Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Beydilli, Kemal (2013), "Yeni Osmanlılar Cemiyeti", *İslâm Ansiklopedisi*, C:43, s.: 430-433, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Burak, Mehmet Durdu (2003), "Osmanlı Devleti'nde Jön Türk Hareketinin Başlaması Ve Etkileri", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S: 14, s.: 291-318, Ankara.
- Çalışkan, Adem (2014), "Namık Kemal'in Hürriyet Kasidesi ve Tahlili", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C: 7, S: 31, s.: 81-118.
- Ekrem, Ali (1998), *Namık Kemal*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Enginün, İnci (2007), *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Dergâh Yayınları, Ankara.
- Findley, Carter V. (1994), *Osmanlı Devleti'nde Bürokratik Reform Bâbâli (1789-1922)* (Çev. Latif Boyacı ve İzzet Akyol), İz Yayıncılık, İstanbul.
- Hanioğlu, Şükrü (1985), *Bir Siyasal Örgüt Olarak İttihad ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük (1889-1902)*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Hanioğlu, M. Şükrü (2001), "Jön Türkler", *İslâm Ansiklopedisi*, C:23, s.: 584-587, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- İşık, İhsan (2014), *Geçmişten Günümüze Diyarbakırlı İlim Adamları Yazarlar ve Sanatçılar*, Diyarbakır Valiliği Yayınları, Semih Ofset, Ankara.
- Kaplan, Mehmet (1948), *Namık Kemal Hayatı ve Eserleri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Kaplan, Mehmet (2008), *Şiir Tahlilleri I*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Kocatürk, Vasfi Mahir (1966), *Namık Kemal'in Şiirleri*, Edebiyat Yayınevi, Ankara.
- Kolcu, Ali İhsan (2009), *Tanzimat Şiiri I*, Salkımsöğüt Yayınevi, Erzurum.
- Mardin, Şerif (1989), *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Okay, M. Orhan (2007), “Tanzimatçılar: Yenileşmenin Öncüleri (1860-1896)”, *Türk Edebiyatı Tarihi* (Editör Talât Sait Halman vd.), C: 3, s.: 61-82, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

Önberk, Nevin (1993), “Namık Kemal’de Özgürlük Fikri”, *Doğumunun Yüzellinci Yılında Namık Kemal*, s.:93-115, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara.

Pala, İskender (1989), *Namık Kemal’in Tarihi Biyografileri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Tanpınar, Ahmet Hamdi (2010), *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Tunçay, Mete (1989), “Siyasal Tarih (1908-1923)”, *Çağdaş Türkiye 1908-1980* (Yayın Yönetmeni Sina Akşin), C:4, s.:27-81, Cem Yayınevi, İstanbul.

Tüzün, Gürel (1988), *Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi*, Ana Yayıncılık, C: 12, s.: 154-155, İstanbul.

Uçman, Abdullah (2006), “Namık Kemal”, *Tanzimat Edebiyatı* (Koordinatör İsmail Parlatur), s. 201-288, Akçağ Yayınları, Ankara.